

Nr 8

Utlåtande i anledning av väckta motioner om utredning för genomförande av fyrtio timmars arbetsvecka senast år 1967.

Andra lagutskottet har till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 26 i första kammaren av herrar *Lager* och *Öhman* samt nr 284 i andra kammaren av herrar *Hagberg* och *Holmberg*.

I motionerna, vilka är likalydande, har hemställts, "att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär skyndsamt utredning angående sådan förändring av arbetstidslagstiftningen att övergång till 40-timmars arbetsvecka skall vara genomförd senast år 1967".

Beträffande de skäl motionärerna åberopat till stöd för sin hemställan får utskottet, i den mån redogörelse därför inte lämnas i det följande, hänvisa till motionen I: 26.

Gällande bestämmelser

Lagen den 16 maj 1930 om arbetstidens begränsning (allmänna arbetstidslagen) är med vissa undantag tillämplig på rörelse, industriell eller icke, samt på hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat sådant särskilt arbetsföretag, såvitt i rörelsen eller företaget för arbetsgivarens räkning i regel användes flera än fyra arbetare. Till arbetare räknas därvid inte medlem av arbetsgivarens familj samt inte heller verkmästare eller annan befattningshavare i överordnad ställning, ritare, bokhållare eller därmed jämställd person eller kontorsvaktmästare eller annat underordnat kontorsbiträde.

Jämlikt 4 § får den ordinarie arbetstiden, raster oräknade, inte överstiga 45 timmar i veckan och inte heller 9 timmar per dygn. Bedrivs arbete med regelbunden skiftindelning, får annan arbetstid tillämpas, såvida arbetstiden under en tidrymd av högst tre veckor icke överstiger i genomsnitt 45 timmar i veckan.

Dessa bestämmelser är emellertid på visst sätt dispositiva. Avsteg kan nämligen göras genom kollektivavtal, som å arbetstagarsidan slutits eller godkänts av huvudorganisation (fackförbund). Överenskommelse kan därvid träffas om längre veckoarbetstid, längre begränsningsperiod eller högre dygnsmaximum än lagen anger. Arbetarskyddsstyrelsen får därjämte medge undantag från bestämmelserna i 4 §. Utan att det stora flertalet av de berörda arbetarna samtycker därtill eller eljest särskilda skäl föreligger får dock icke sådant undantag göras i vidare mån än att arbetstiden under en tidrymd, som ej får överstiga 12 månader, uppgår till i genomsnitt 45 timmar i veckan.

I stort sett liknande bestämmelser om ordinarie arbetstid finns intagna i *lantarbetstidslagen*, *arbetstidslagen för detaljhandeln* samt *arbetstidslagen för hotell, restauranger och kaféer*.

I *kollektivavtal* inrymmes därjämte ofta bestämmelser om arbetstidens längd.

Historik

Principen om 48 timmars arbetsvecka lagfästes i vårt land år 1919. Principen låg jämväl till grund för bestämmelserna i *lagen den 16 maj 1930 om arbetstidens begränsning*, vilken alltjämt är gällande. Till stadgandena i denna lag anslöt sig reglerna i de s. k. speciella arbetstidslagarna.

År 1947 tillkallades särskilda sakkunniga för att verkställa en översyn av arbetstidslagstiftningen. De sakkunniga, som antog benämningen *arbets-tidsutredningen*, skulle, enär förutsättningar för en allmän förkortning av normalarbetstiden icke ansågs föreligga vid denna tidpunkt, inrikta sitt arbete på frågan om en förkortning av arbetstiden för vissa grupper med särskilt påfrestande arbete. Utredningen avlämnade sitt betänkande år 1954. I detta föreslogs att principen om 48 timmars ordinarie arbetsvecka skulle bibehållas, att arbetstidslagstiftningen skulle utvidgas så att den med få undantag blev tillämplig på alla arbetstagare samt att snävare gränser skulle uppdragas för hur mycket övertid som skulle vara tillåten. Utredningen föreslog därjämte bland annat förkortad ordinarie arbetstid för arbetstagare med särskilt påfrestande eller hälsofarligt arbete, nämligen 40 timmar i veckan vid vissa arbeten under jord och 42 timmar vid kontinuerligt skiftarbete, vid arbete i vilket arbetstagare utsattes för röntgenstrålning eller radioaktiv strålning, som kunde innebära hälsofara, samt vid arbete som utfördes av sjuksköterska vid kirurgisk operationsavdelning på lasarett.

Arbetstidsutredningens betänkande gjordes till föremål för remissbehandling, varvid åsikterna gick starkt isär i åtskilliga av de frågor, som behandlades i detsamma.

Redan innan arbetstidsutredningen framlade sitt betänkande, tillkallades år 1954 särskilda sakkunniga för att biträda med utredning om arbetstidens längd och förläggning i syfte att uppnå en allmän förkortning av den lagstadgade arbetstiden. De sakkunniga, som arbetade under namnet *utredningen om kortare arbetstid*, framlade år 1956 betänkande med förslag till lagstiftning om allmän förkortning av den ordinarie arbetstiden till 45 timmar i veckan.

I enlighet med sistnämnda betänkande föreslogs i *propositionen nr 80 till 1957 års riksdag* att den ordinarie arbetstiden skulle förkortas till 45 timmar i veckan samt att förkortningen skulle genomföras med en timme vid början av ett vart av åren 1958, 1959 och 1960. I propositionen uttalade *föredragande departementschefen* att först sedan erfarenhet vunnits rörande verkningarna av den föreslagna arbetstidsförkortningen, tiden torde vara inne att ta ställning till de av arbetstidsutredningen framlagda förslagen ävensom till spørsmålet om

ytterligare arbetstidsförkortning, allmän eller begränsad till vissa arbetstagar-grupper. *Riksdagen* biföll propositionen.

I september 1957 uppdrogs åt socialstyrelsen att verkställa undersökningar rörande arbetstidsförkortningens ekonomiska och sociala verkningar. I *direktiven* för utredningen anförde *chefen för socialdepartementet, statsrådet Nilsson*:

Jag vill erinra om att dåvarande chefen för socialdepartementet i sina direktiv för utredningen om kortare arbetstid framhöll, att man enligt hans mening borde sikta på en normal arbetstid av 40 timmar per vecka såsom ett mål för strävandena på arbetstidens område men att detta mål endast kunde uppnås i etapper och genom successiva framsteg.

När vi i vårt land kan fortsätta på arbetstidsförkortningens väg är tills vidare en öppen fråga. Då detta kan ske hör emellertid verkningarna av den nu beslutade reformen så gott sig göra låter vara kända. En undersökning i detta syfte bör därför komma till stånd. — — —

Undersökningen bör syfta till att mot bakgrunden av utvecklingen av den totala produktionen inom enskilda företag, olika näringsgrenar och samhället i dess helhet belysa bl. a. arbetsprestationer per arbetad timme, frånvaro- och olycksfallsfrekvens, övertid och extraarbete. Det kan även visa sig önskvärt att klarlägga företagens åtgärder bl. a. i vad gäller investering, organisation och planering. Undersökningen bör omfatta utvecklingen på arbetsmarknaden, icke minst vad beträffar löneavtalen, varvid kompensationsfrågan och aekordsvolymen hör till de viktigare undersökningsobjekten.

I mars 1959 befriades socialstyrelsen från utredningsuppdraget och tillkallades särskilda sakkunniga. Dessa har antagit benämningen *1959 års undersökning av arbetstidsförkortningens verkningar*.

Vid *1959 års riksdag* väcktes *motioner*, i vilka bl a. hemställdes att 40-timmars arbetsvecka måtte införas. *Andra lagutskottet* avstyrkte i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 30 motionerna med den motiveringen, att ytterligare arbetstidsförkortning icke borde genomföras, förrän tillräckliga erfarenheter vunnits av den år 1957 beslutade arbetstidsförkortningen.

Vid *1960 års riksdag* väcktes ånyo en *motion*, i vilken yrkades genomförande av 40-timmars arbetsvecka. Denna avslogs med samma motivering som motionerna vid föregående års riksdag.

I december 1960 tillkallades särskilda sakkunniga för att verkställa en översyn av semesterlagstiftningen med inriktning på införande av fyra veckors semester. De sakkunniga har antagit benämningen *1960 års semesterkommitté*. I direktiven för utredningen erinrade *chefen för socialdepartementet, statsrådet Nilsson*, om att Internationella arbetsorganisationen vid sin allmänna konferens år 1960 beslutat att låta utarbeta en rekommendation, som går ut på att 40-timmarsvecka stegvis införas, samt att de svenska regeringsombuden röstade för detta beslut. Enligt departementschefen syntes det naturligt, att en fortsatt arbetstidsförkortning kom till stånd i vårt land, varvid formen för en minskning av den tid som tillbringades på arbetsplatsen inte var bunden

till en nedsättning av maximalarbetstiden per vecka. Goda skäl kunde anföras för en kortare årlig arbetstid i form av utökning av den lagstadgade semestern. De sakkunniga, som huvudsakligen skulle syssla med semesterlagstiftningen, skulle emellertid, om övertväganden under utredningsarbetet föranledde därtill, även kunna gå in på frågor, som hängde samman med lagstiftningen om arbetstidens begränsning.

Vid 1961 års riksdag återkom i en motion yrkandet om förkortning av arbetstiden till 40 timmar i veckan. Samtidigt väcktes yrkande om förkortning av arbetstiden till 35 timmar i veckan för arbete under jord samt tungt och hälsovådligt arbete. Motionen avslogs med den motiveringen att det icke förelåg förutsättningar för att redan då genomföra ytterligare förkortning av arbetstiden.

Utskottet

Förevarande motioner syftar till en förkortning av arbetstiden till 40 timmar i veckan. Enligt motionärerna bör förkortningen genomföras successivt med en timme i veckan vid början av ettvarvt av åren 1963—1967.

Motioner av samma innebörd har varit föremål för riksdagens behandling vid upprepade tillfällen och senast år 1961. I sitt av riksdagen godkända utlåtande erinrade andra lagutskottet därvid om ett uttalande i direktiven för 1954 års utredning om kortare arbetstid att man såsom ett mål för strävandena på arbetstidens område borde sikta på en normal arbetstid av 40 timmar i veckan men att detta mål endast kunde uppnås i etapper och genom successiva framsteg. Vidare erinrades om att statsmakterna i enlighet därmed vid sin behandling 1957 av frågan om förkortning av arbetstiden med hänsyn till de samhällsekonomiska förutsättningar, som då var för handen, begränsade förkortningen till tre timmar och sålunda minskade den ordinarie arbetstiden från 48 till 45 timmar i veckan. Motionsyrkandet avslogs därpå med den motiveringen att några förutsättningar icke förelåg för att redan då genomföra en ytterligare förkortning av arbetstiden.

Enligt utskottets mening har därefter icke inträffat något, varigenom förutsättningar tillskapats för ett genomförande av den av motionärerna föreslagna reformen. Utskottet får därför hemställa,

att förevarande motioner, I: 26 och II: 284, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 27 februari 1962

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Strand, Nils Elowsson, Axel Svensson, fru Hamrin-Thorell, fru Carlqvist, fru Gärda Svenson, fröken Nordström och herr Enarsson*;

från andra kammaren: herrar Anderson i Sundsvall, Nilsson i Göteborg, fru Ekendahl, fru Eriksson i Ängelholm, herr Gustavsson i Alvesta, fru Svensson i Kungsör, herrar Hamilton* och Tobé*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.